

Mnoho důvodů pro zločin

Každodenní překonávání mnoha vnějších i vnitřních bariér, i to je jeden z charakteristických rysů práce ve vězeňství. Ředitelka ženské věznice ve Světlé nad Sázavou **GABRIELA SLOVÁKOVÁ** to ví lépe než kdokoli jiný. Stejně jako to, že život „uvnitř“ a život „venku“ dělí jen velmi křehká hranice.

U minulosti jste působila v hotelnictví. Možná s nevhodnou nadsázkou by se dalo mluvit o tom, že chod věznic je v mnoha ohledech stejný jako řízení hotelu.

To je pravda. Před nástupem do Vězeňské služby jsem pracovala jako manažerka hotelu, proto mi přátelé z legrace říkají, že pracuji v hotelu se stoprocentní obsazeností. Řízení z pohledu ekonomiky, logistiky, stravování a správy budov sice funguje na podobných principech, vážně bych však o tomto srovnání nemluvila. Mnoho lidí si myslí, že vězni se mají jako v hotelu, ale to může tvrdit jen člověk, který nemá rád své soukromí, rodinu, svobodu. Jsem si jista, že se ve vězení nikdo jako v hotelu necítí. Se stoprocentní obsazeností to není úplně nadsázka – u nás momentálně přesáhla sto procent. Počty odsouzených žen bohužel narůstají geometrickou řadou. V roce 2013 prezident udělil amnestii šesti a půl tisícovkám vězňů a na chvíli to vypadalo, že se věznice zčásti vyprázdnily. Teď máme začátek roku 2016 a jsme ve stavu, jaký byl před amnestií.

To, že jsou přeplněné věznice dlouhodobým problémem českého vězeňství, se ví. Jak řešíte nedostatek kapacity?

Řídíme se zákonem, který určuje, že kapacita na jednoho vězně jsou čtyři metry čtvereční prostoru. Pokud stavy rostou tak, že je nedokážeme standardně pokrýt, můžeme s prostorem klesnout na tři metry čtvereční. To je úplné minimum. Z obecného hlediska se tento problém dá řešit třeba změnou trestní politiky nebo výstavbou nových věznic. To všechno je ale běh na dlouhou trať, my tuto situaci potřebujeme řešit bezprostředně. Ve věznici nemáme systém uzavřených cel. Každá místnost je stejná, většina místností má ložnicové uspořádání bez katrových dveří. V místnosti je sedm postelí a toaleta, sprchy jsou společné. Když dojde ke změně kapacity, přidáme další, osmou postel.

Kolik žen si teď u vás odpykává trest?

Vím to přesně, sedm set osmdesát pět. Kapacitu máme sedm set šedesát tři. Právě dnes k nám má dorazit další eskorta se čtrnácti novými odsouzenými. Některé mužské věznice jsou na tom ale daleko hůře.

Za jaké delikty jsou ženy odsouzeny a jakým způsobem je v zařízení umísťujete?

Umísťování vězňů přesně vymezuje zákon. Každá věznice má stanovenou profilaci: dohled, dozor, ostraha a zvýšená ostraha – u nás je vše. Tyto kategorie se musí umísťovat zvlášť. Jsme centrální ženskou věznicí, umísťují k nám ženy z celé republiky. U nás tedy najdete všechny zmiňované kategorie, doplněné o specializovaná oddělení pro matky s dětmi, trvale pracovní nezařaditelné, mladistvé ženy ve věku od patnácti do osmnácti let a takzvanou bezdrogovou zónu, kde se ženy učí pracovat se závislostí a její problematikou a připravují se na další život bez drogy po propuštění. Jinak je samozřejmě celá věznice bezdrogová zóna. Pak samostatně selektujeme prvotrestané od opakovaně trestaných nebo kuřačky od nekuřaček a mohla bych pokračovat dále. Tohle všechno nás limituje, a když si to vynásobíte aktuálním počtem vězeňkyň, zjistíte, že jejich umísťování je hodně náročné. S každou ženou musíme pracovat individuálně.

Přes veškerou snahu ale asi není možné předejít případným konfliktům nebo jiným komplikacím.

Život zde je složitý, vězeňkyně se potýkají s různými psychickými a vztahovými problémy. Dochází i ke konfliktům a násilí. K tomu je třeba doplnit, že se na jedné ložnici potkávají ženy různých kulturních, sociálních i hygienických návyků, různého vzdělání, s odlišným zázemím. Dokonce se nám tady objevují celé rodiny odsouzených – matka, dcera, teta... Máme také cizinky, nejvíce ze Slovenska. Najdete u nás i relativně velkou skupinu Vietnamek. Aby nedocházelo ke konfliktům a násilí, snažíme se, aby byly spolu, protože ne každá mluví dobře česky – opět ale narážíme na složitou diferenciaci.

U vás ve vězení jsou tedy ženy, které spáchaly všechny kategorie trestných činů, od těch nejméně závažných deliktů po těžké zločiny?

Nejkratší trest je v řádu několika dní, většinou jde o různá maření úředních rozhodnutí. Odsouzená většinou nejprve dostane šanci ve formě alternativního trestu, jako jsou veřejně prospěšné práce nebo podmíněný trest. Když však opakovaně páchá byt i banální trestnou činnost, soud ji nakonec pošle do vězení i s tím, že má velmi krátký trest. Opačným případem je trest nejdelší, což je doživotí. Typickým trestným činem jsou podvody, krádeže a loupežná přepadení. Co se týče vražd, momentálně je zde umístěno přibližně padesát vražedkyň.

Trestná činnost žen údajně roste. Proč?

V poslední době stoupá především majetková trestná činnost. Dříve to tak nebylo. Je to paradox, ale jako by emancipace přinášela i tahle negativa – rovné postavení žen se projevuje i v trestné činnosti. V minulosti byla ženská role úplně jiná, ženy se zejména staraly o rodinu. Vyšší pracovní pozice, do kterých se dostaly, s sebou přinášejí také moc a možnost selhání. V našem zařízení si trest odpy-

kávají i vysokoškolačky. Máme tady třeba lékařku nebo psychologku, a o to složitější je soužití mezi vězeňkyněmi. Ztráta svobody a soukromí je citelným zásahem do života každé odsouzené.

Popište prosím běžný den odsouzených. V kolik je například budíček?

Je to různorodé, ale běžně se vstává kolem šesté hodiny. Proběhne hygiena, snídaně a další aktivity. Ty, které pracují, vstávají i před třetí hodinou a jedou do práce. Dlouhodobě spolupracujeme s belgickou firmou, jež staví výrobní halu hned vedle věznice. Odsouzené jezdí pracovat i do Humpolce, kolem dvou set žen denně na směny balí cukrovinky a čokoládu. Další dvě větší skupiny jezdí do logistického centra u Jihlavy a do Kostelce, osm žen do Jitkova a dvě

k programu: odpoledne po obědě probíhá velmi podobně. Součástí denního režimu jsou i vycházky. Po večeři mají většinou ženy volno a v deset hodin je večerka. Ženy, které se chovají vzorně, mohou sledovat televizi o něco déle.

V čem spočívá náprava odsouzených? Zatím jsem nabyla dojmu, že je to především snaha podpořit je, aby mohly po propuštění vést běžný život.

Kromě řádu, který je nastaven, se snažíme koncentrovat na konkrétní problém, tedy: proč byl daný trestný čin spáchán? Protože je většina vězeňkyň extrémně zadlužena, snažíme se taky o finanční poradenství. Některé ženy potřebují nastavit pravidelný denní režim. Jde zejména o uživatelky drog. Přibližně šedesát

v mé kompetenci, to řeší soud. Každou odsouzenou vnímám jako člověka, který by měl pobyt tady strávit efektivně, a my s kolegy pro to děláme všechno. Je jasné, že příběhů slyšíme mnoho, tomu se neubráníme. Některé ženy o své trestné činnosti mluví, o jiných se dozvíme z médií. Je nutné se s tím poprat, rozhodně nikoho nesoudím. Říkám si, že existuje oběť trestného činu, kterou bychom měli chránit. Proto je dobré s odsouzenými ženami pracovat tak, aby už nepáchaly trestnou činnost. Je mnoho důvodů, proč člověk spáchá zločin. Proto nelze někoho jenom tak odsoudit: Ty jsi vrah, ty už nesmíš mezi lidi. Někdo je celoživotně týraný, jiný projde od dětství ústavní péčí nebo se má naopak dobře, ale narazí na špatnou partu a sklouzne k drogám. Málokdo je tak narušený, aby byl kriminálníkem od narození. Velký vliv hrají sociální podmínky, především rodina a okolí, které člověka formují. Velmi důležitá je intervence a pomoc odsouzeným po propuštění, tam už ale naše kompetence nesažá.

V České republice je recidiva téměř sedmdesát procent. Není to frustrující?

Je to obrovské číslo. Je však otázka, zda je recidivistou ten, kdo něco ukradl v osmnácti a ve čtyřiceti způsobil dopravní nehodu. Podle legislativy počítáme všechny, kteří se vrátí, a to číslo je opravdu velké. Do vězení se může dostat každý. Každému se může stát, že selže. Je tolik věcí, za které se vědomě i nevědomky můžete dostat na druhou stranu zákona. Spousta lidí páchá trestnou činnost záměrně, je však tolik okolností, které je k tomu vedou, že je těžké soudit. Společnost si to obvykle vůbec neuvědomuje, většinou hned zlomí hůl. Společnost chce trestat, když však potrestá tím, že bývalého vězně odmítne, odsouzený bude v trestné činnosti pokračovat. To je zákon akce a reakce. Co má takový člověk dělat? Když nemá co jíst, kde bydlet a nemá žádné peníze, je logické, že se vrátí k původnímu vzorci chování.

Jak se snažíte recidivu snižovat? Jde to vůbec?

Řešení recidivy nespočívá v tom, že odsouzená bude ve vězení chodit do práce a dodržovat veškerá pravidla, ale v tom, že po propuštění bude mít možnost společenské adaptace. Propuštění je hranice, za kterou už bohužel nedosáhnou. V tom nám pomáhají nevládní organizace. Snaží se odsouzeným hledat bydlení nebo práci. Pouštíme se i do různých projektů, abychom problematiku přiblížili veřejnosti. O spolupráci se začínají zajímat i firmy, které mají zájem o zaměstnávání bývalých vězňů a jejich zařazení do společnosti. Zatím jsou to střipky, ale věřím, že časem se situace zlepší. Lidé, kteří říkají, že vězení je jako hotel, to jsou právě ti, kteří nejsou ochotni pomoci a neuvědomují si, že svým chováním recidivu podporují.

Jak je na tom české vězeňství v porovnání s ostatními evropskými státy?

Působím v několika mezinárodních organizacích a myslím, že se od ostatních států zřetelně neodlišujeme. Máme horší technické vybavení, horší stavebně-technické podmínky, ale v zacházení s odsouzenými dosahujeme velmi vysoké úrovně. Příkladem je zaměstnávání vězňů mimo areál věznice, které ve všech státech možné není, nebo různé intervenční programy. Největším problémem je již zmiňovaná fáze po propuštění. Nejnižší recidivu mají skandinávské státy. V Norsku nebo jinde ve Skandinávii pracují s modelem vycházejícím z filozofie, že vězeň je občan a není zbaven práva najít si práci. Ministerstvo práce a sociálních věcí je proto přímo zodpovědné za zaměstnávání vězňů a ministerstvo zdravotnictví za zdravotní péči o ně. U nás za to vše odpovídá Vězeňská služba. Ve Skandinávii každá věznice disponuje úřadem práce, který pro odsouzené aktivně vyhledává práci. To jsou věci, na které bychom se měli zaměřit.

Vaše zařízení je známo zvláštním programem pro matky a jejich děti. Čím je přínosný?

Po třináctileté zkušenosti mohu říci, že jde o skvělý program podporující vývoj dětí. Pokud by neexistoval, dítě skončí v ústavní péči, což není správná cesta – ústavní péče často profiluje naši klientelu. Dalším aspektem je i to, že matka by si s největší pravděpodobností dítě po výkonu trestu z ústavní péče už nevyzvedla, protože kontakt mezi ní a dítětem by od začátku chyběl. Naším cílem je podpořit dítě, aby vyrůstalo ve zdravém vztahu s matkou. Do programu zařazujeme děti od jednoho do tří let. Když je žena těhotná, má trest obligatorně přerušeno do jednoho roku od narození dítěte. Po této lhůtě může požádat o jeho →

Život zde je složitý, vězeňkyně se potýkají s různými psychickými a vztahovými problémy.

ženy pracují tady ve Světlé na Sázavě na zámku. Ty, které právě nepracují, chodí do školy nebo na různé kurzy. Máme tady češtinu pro cizince – měli jsme dokonce vězeňkyně z Islandu – a základní školu pro ženy, které jsou negramotné a neumějí se ani podepsat. Odsouzené se snažíme vzdělávat tak, aby zvládly všechny běžné činnosti, jež by měla žena umět. Pokud si potřebují doplnit vzdělání, nabízíme jim několik učebních oborů, například kuchař-číšník. Spolupracujeme s různými nevládními organizacemi. Velká část z nich se zaměřuje na protidrogové služby, pomáhají závislým ženám vymanit se z prostředí drog a připravují různé komunitní programy po propuštění. Další část aktivit nevládních organizací směřuje do oblasti rodinné a sociální. Abych se vrátila

až sedmdesát procent žen pracuje. Je to různé. Ne každý potřebuje stejnou intervenci. I z tohoto důvodu máme širokou škálu programů, třeba pro pachatelky nebo oběti násilí. S každou ženou se snažíme pracovat.

Jaký je věkový průměr odsouzených?

Řekla bych, že to je hranice mezi pětadvaceti a pětatřiceti lety. Zastoupeny jsou ale všechny věkové kategorie, od patnácti do osmdesáti let.

Pracujete s lidmi, kteří se ocitli na druhé straně zákona, a vaše práce musí přinášet velmi emotivní momenty. Je těžké se s takovým tlakem vypořádat?

Práce mě baví a myslím, že se v ní dá dobře zorientovat. Někdo spáchal trestný čin, třeba i těžký zločin, jakým je násilí na dětech či vražda, a za to dostal trest. Udělování trestů není

Plk. PhDr. GABRIELA SLOVÁKOVÁ, Ph.D. (38)

● Od roku 2010 je ředitelkou centrální ženské věznice ve Světlé nad Sázavou, kde si trest odpykává ve všech bezpečnostních kategoriích více než sedm set žen ve věku patnáct až osmdesát let. Za Českou republiku se každoročně účastní jednání Kulatého stolu středoevropských vězeňských systémů MECCR, v různých tuzemských i mezinárodních pracovních skupinách a setkáních se vyjadřuje k aktuálním otázkám vězeňství. V říjnu 2010 byla také zvolena do předsednictva Mezinárodní asociace vězeňských a nápravných systémů ICPA, která sdružuje přes pět tisíc členů z osmdesáti zemí. Dlouhodobě upozorňuje na problematiku integrace vězňů po propuštění z výkonu trestu. Je vdaná, má tříletého syna.

VISÁK – vrchní inspektor
strážní služby

ÍKÁČKA – identifikační
kartičky

FILCUNK – prohlídky

DÍRA – oddělení
výkonu kázeňských trestů

KÝBLOVAT – mýt se
a polévat se vodou z kbelíku,
když neteče voda ve sprše

SINTR – vězeňské
oblečení odsouzených

KOŇOVÁNÍ – nedovolené
předávání věcí pomocí lanka
z okna ubytovny na jinou

NÁŠUP – další trest

PÉPĚČKO – podmíněčné
propuštění

BUDLÍK – poštovní
schránka ubytovny
v zasedací místnosti
(Ze slovníčku vězeňských slangů)

„Každou odsouzenou vnímám jako člověka, který by měl pobyt tady strávit efektivně, a my s kolegy pro to děláme všechno.“

„Mnoho lidí si myslí, že vězni se mají jako v hotelu, ale to může tvrdit jen člověk, který nemá rád své soukromí, rodinu, svobodu.“

Odsouzené pracují, vzdělávají se nebo chodí na různé kurzy. Ženy, které jsou negramotné a neumějí se ani podepsat, navštěvují období základní školy.

„Kapacita na jednoho vězně jsou čtyři metry čtvereční prostoru. Pokud stavy rostou tak, že je nedokážeme standardně pokrýt, můžeme s prostorem klesnout na tři metry čtvereční.“

Ve Světlé nad Sázavou se vybrané ženy připravují na Běh se žlutou stužkou – akci, která podporuje následnou integraci do společnosti.

umístění k nám. V tomhle programu jsme velmi moderní a výjimeční. Recidiva je jenom desetiprocentní. Je zřejmé, že cílený program se smysluplnou motivací přináší také žádaný efekt.

O tomto programu vzniká zcela unikátní dokument *S mámou v base*.

Chtěli jsme ukázat, že matky s dětmi ve vězení dostávají druhou rodičovskou šanci. Jde o časově náročný snímek, v kterém se dále pokračuje a který má ambice na větší projekt. Naráží i na téma problematického začleňování bývalých odsouzených do společnosti.

V této souvislosti se zeptám i na projekt Yellow Ribbon Run – běh se žlutou stužkou, můžete ho přiblížit? Yellow Ribbon Project vznikl v Singapuru na podporu integrace vězňů. Jde o masový běh, kde vedle sebe běží bývalí vězni, zaměstnavatelé, členové nevládních organizací, zástupci vě-

zeňské služby, ale například i politici. Akce upozorňuje na to, že je potřeba vězně zaměstnávat, aby nepáchali další trestnou činnost. Projekt funguje již jedenáct let a má velký úspěch. V roce 2011 jsem se této akci osobně účastnila a získala jsem souhlas s organizací Žluté stužky i u nás.

Jak se odsouzené ve Světlé nad Sázavou na běh připravují?

Našli jsme jim trať v areálu o délce tři sta padesát metrů, kde mohou běhat, a vypracovali jsme tréninkový plán, který musí splnit do konce ledna. Až uběhnou první kilometry, půjdeme s nimi na ovál do města a pak do

zámeckého parku, abychom jim dali možnost se na štafetový běh o délce deset kilometrů připravit. Pro Žlutou stužku se nadchla spousta lidí, zejména z řad kolegů, proto jsme se rozhodli, že v průběhu roku budeme organizovat více drobnějších akcí se žlutou stužkou. →

“ Nelze někoho jenom tak odsoudit: Ty jsi vrah, ty už nesmíš mezi lidi. Někdo je celoživotně týraný, jiný projde od dětství ústavní péčí nebo se má naopak dobře, ale narazí na špatnou partu a sklouzne k drogám. ”

Váš výjimečný přístup je znát nejen na programech pro odsouzené, ale také na řešení budovy ve Světlé. V mnoha ohledech vězení nepřipomíná.

Zařízení jsme převzali v roce 2000, jde o bývalou školu v přírodě. Prošlo velkou přestavbou, která vyžadovala spoustu změn, původně jsme počítali s kapacitou čtyři sta padesát žen. Plán se však časem od původních vizí značně odchýlil. V té době bylo naše zařízení považováno za nejmodernější v republice. Podmínky pro odsouzené byly připraveny tak, aby měly prostor k rozvoji. Tehdy se počítalo s kapacitou šest metrů čtverečních na osobu, aby se mohlo s odsouzenými více pracovat. Ale tím, že se jejich počty zdvojnásobily a množství personálu zůstalo na stejné úrovni, je efekt takový, jaký je.

Vznik věznice kdysi provázely protesty. Jak lidé ve Světlé nad Sázavou a okolí berou vaše zařízení dnes?

Mohla bych ukázat děkovné dopisy, především z aktuální doby. Původní plán byl takový, že tady vznikne věznice nebo uprchlický tábor. Místní

obyvatelé nakonec zvolili věznici. Začátky byly opravdu krušné, protože tu zkrachovaly sklárny. Věznice se tak rázem stala hlavním zaměstnavatelem a s městem jsme se učili žít společně. Do funkce jsem nastoupila v roce 2010 a v té době byla situace už velmi příznivá. To, že jsou tady umístěny odsouzené, nikoho neruší, maximálně je slyšet zpěv přes okna, ale bezpečnostní problém nemáme. Kromě toho naše věznice nabízí městu mnoho bonusů, jako je třeba úklid městských parků, některé ženy chodí jako dobrovolnice pomáhat do centra pro nemocná zvířata nebo vyrábíme různé charitativní předměty, hračky, oblečení do dětských domovů, čepičky pro porodnici, panenky Kiwanis... Postupně jsme si získali důvěru. Spolupracujeme s centrem pro seniory či domem mládeže.

Vaše pozice je na ženu dost atypická, předpokládám, že ve vězeňství pracuje více mužů. Jak s nimi vycházíte?

Musím říct, že mám skvělé kolegy, kteří mě podporují. Nehrajeme si na to, kdo je ředitel nebo zástupce.

Spíše řešíme, kde máme zrovna problém. Obecně si myslím, že vězeňství je oblast, kde by měli převládat muži. Naše zařízení je ženská věznice, proto je u nás obecně zaměstnáno více žen, než je pro věznice typické. Co se týče řízení, v České republice je několik věznic s ženským vedením, což považuji za pozitivní. Jsem přesvědčena, že žena může vnést do vězeňství spoustu inovací, na druhou stranu zásadně odmítám jakékoli kvóty a věřím, že nejdůležitější je, aby každý osobnostně tuto pozici ustál. ■

*MEZI ČTYŘMA OČIMA
V ženské věznici ve Světlé nad Sázavou je umístěno několik vražedkyň, když ale v doprovodu zdejšího personálu procházím kolem odsouzených, které se právě vracejí z oběda nebo práce, nemám šanci odhadnout, kdo je za jaký trestný čin odsouzen. Vnímám zvědavé pohledy, vězeňské oblečení a němou žádost alespoň o malý úsměv jako symbol podpory. Všechno podléhá velmi přísnému řádu, chod věznice je naplánován do posledního detailu. Ředitelka Gabriela Slováková ve mně, byť to zní jako fráze, vzbudila obdiv. Nelze přehlédnout, že této dámě skvěle sedí nejen uniforma, ale i její pracovní pozice. Jak sama říká: „Jsem pyšná, že pracuji ve Vězeňské službě.“*

§ SOUDKYNĚ BARBARA

Šokující příběhy ze soudních síní
Nesmlouvavá, ale spravedlivá...
Soudkyně Barbara!

Každý všední den
v 17:15 na TV Barrandov